

Posvojenje iz perspektive djeteta i njegovih bioloških roditelja

Vranić, Ramona

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:501995>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Ramona Vranić

**POSVOJENJE IZ PERSPEKTIVE DJETETA I NJегоVIH
BIOLOŠKIH RODITELJA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2023

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Ramona Vranić

**POSVOJENJE IZ PERSPEKTIVE DJETETA I NJEGOVIH
BIOLOŠKIH RODITELJA**

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: Prof. dr. sc. Maja Laklija

Zagreb, 2023

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Posvojenje	2
2.1. <i>Međunarodno posvojenje</i>	5
3. Posvojenje iz perspektive roditelja	6
3.1. <i>Pristanci roditelja na posvojenje</i>	6
3.2. <i>Roditelji kojima je oduzeta roditeljska skrb</i>	9
3.4. <i>Učinak posvojenja na roditelje</i>	11
4. Posvojenje iz perspektive djeteta	13
4.1. <i>Uloga djeteta u postupcima posvojenja</i>	14
4.2. <i>Dječje razumijevanje posvojenja i informacije o biološkoj obitelji</i>	17
4.3. <i>Potraga za biološkim roditeljima</i>	19
4.4. <i>Identitet posvojene djece</i>	21
4.5. <i>Prilagodba djece na život u posvojiteljskoj obitelji</i>	24
5. Gubici vezani uz posvojenje	26
6. Zaključak	29
7. Literatura	31

Posvojenje iz perspektive djeteta i njegovih bioloških roditelja

Sažetak

Obitelj i odnosi vezani uz obitelj, teme su koje su vrlo aktualne u javnom diskursu, ali i u brojnim istraživanjima. Iako obitelj ima važnu ulogu u čovjekovu životu, nemaju sva djeca mogućnost ostvarivanja kvalitetnih obiteljskih odnosa. Posvojenje predstavlja trajni oblik osiguravanja skrbi za dijete i na njega se gleda kao na plemenit čin, no ono je vrlo često težak proces za dijete i njegove biološke roditelje koje ostavlja duboke i dugotrajne posljedice i gubitke. Zbog toga, ovaj rad nastoji temeljem rezultata dostupnih istraživanja istaknuti neke od okolnosti zbog kojih su roditelji dali svoj pristanak da im dijete bude posvojeno ili zbog kojih im je oduzeta roditeljska skrb. Osim toga, cilj ovog rada je vidjeti ulogu roditelja i djeteta u procesu posvojenja, kakve posljedice ono ostavlja na njih, kako se prilagođavaju novonastalim okolnostima te kako se nose s gubicima i ostalim izazovima popraćenim posvojenjem jer ovo je proces koji neupitno utječe na živote nekolicine ljudi.

Ključne riječi: obitelj, dijete, biološki roditelji, posvojenje, posvojitelji

Adoption from the perspective of the child and his biological parents

Abstract

Family and family-related relationships are topics that are very current in public discourse and in numerous researches. Although the family plays an important role in a person's life, not all children have the opportunity to have quality family relationships. Adoption represents a permanent form of providing care for a child and is seen as a noble act, but it is very often a difficult process for the child and his biological parents, which leaves deep and long-lasting consequences and losses. For this reason, this paper tries to highlight, based on the results of available research, some of the circumstances due to which parents gave their consent for their child to be adopted or due to which parental care was taken away from them. In addition, the goal of this paper is to see the role of parents and children in the adoption process, what consequences it has on them, how they adapt to new circumstances and how they cope with losses and other challenges accompanied by adoption, because this is a process that undoubtedly affects the lives of several people.

Key words: family, child, biological parents, adoption, adoptive parents

Izjava o izvornosti

Ja, Ramona Vranić (ime i prezime studenta/ice) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Ramona Vranić

Datum: 06.09.2023.

1. Uvod

Još od davnina uviđala se važnost i raznolikost funkcija obitelji. Ona predstavlja glavni dio života svakog čovjeka jer mu pruža osjećaj pripadanja, podrške i umanjuje osjećaj usamljenosti i otuđenosti što bitno utječe na vrijednosni sustav osobe. Obitelj u kojoj osoba odrasta, nerijetko je temelj, uzor i orijentir odrastanja i stvaranja vlastite buduće obitelji. Ona, između ostaloga, pruža uporište u procesu stvaranju identiteta koji ljudi započinju od rođenja. Sve životne okolnosti kroz odrastanje i adolescenciju znatno utječu na formiranje identiteta koji potom biva središte pozornosti mladih jer im identitet pruža smjer i svrhu postojanja (Heath, 2012.).

Sva djeca imaju pravo odrastanja u biološkoj obitelji, skladnoj sredini punoj ljubavi, sreće, razumijevanja i podrške. Ipak, zbog različitih životnih okolnosti kojima se suvremene obitelji neprestano suočavaju to isto pravo im može biti onemogućeno. Shodno tome, u današnje vrijeme ima sve više djece koje nisu imale priliku osjetiti sve blagodati koje im biološki roditelji mogu pružiti. S druge strane postoje obitelji koje bi htjele obogatiti svoju zajednicu djetetom, a nemaju ili ne mogu imati biološku djecu stoga se nerijetko odlučuju na neke druge alternative. U takvim okolnostima, posvojenje se može smatrati kao najbolje rješenje jer pruža ljudima mogućnost postanka roditeljima djeci kojima je potrebna roditeljska ljubav, pažnja i dom.

Kako se na posvojenje najčešće gleda kao na dobar i plemenit proces gdje su ljudi okrenuti pozitivnim ishodima, izazovi i problemi s kojima se suočavaju biološki roditelji i djeca najčešće ostaju nezamijećeni. Prema tome, cilj ovog rada je pobliže predstaviti posvojenje iz perspektive djeteta i njegovih bioloških roditelja. Kako bi razumjeli što posvojenje za njih znači, kakvo ono za njih ima učinak i kako se nositi s time potrebno je na situaciju gledati njihovim očima. Naime, za njih je ovo dugotrajan proces koji ostavlja cjeloživotne posljedice i kao takvog ga treba promatrati i o njemu voditi računa u planiranju podrške.

Na samom početku rada, posvojenje je predstavljeno u okviru zakonskih regulativa. Povijest posvojenja je duga, a kako bi se ono što učinkovitije reguliralo doneseni su i izmijenjeni brojni zakoni i dokumenti koje i dan danas primjenjujemo. Međunarodno je

posvojenje posebna tema gdje se opisuje problematika i izazovi po pitanju međudržavnog i međurasnog posvojenja. Nakon toga slijedi dio gdje će se prikazati i aktualizirati perspektive bioloških roditelja. Naime, maloljetnička trudnoća, napuštanje novorođenčadi zbog siromaštva, bolesti samo su neki od razloga zbog kojih roditelji donose odluku i daju svoj pristanak da im dijete bude posvojeno. Postoje i brojne okolnosti zbog kojih im je roditeljska skrb oduzeta, a dijete dato na posvajanje. Kako god, javnost vrlo često ne vidi širu sliku pa oštro osuđuju biološke roditelje posvojene djece ne razmatrajući moguće okolnosti u kojima se ti roditelji nalaze. Ponekad je posvojenje u takvim situacijama jedino dobro rješenje kako za dijete tako i za njegove roditelje. Posljedice koje posvojenje ostavlja na roditelje su vrlo duboke i dugotrajne, a svaki se roditelj s njima nosi drugačijim načinima, najbolje kako zna. U cijelom procesu posvojenja glavni akter je dijete pa se iznimna važnost pridaje njegovoj dobrobiti i interesu. U radu će biti pobliže objašnjena uloga djeteta u samom procesu posvojenja gdje ono ima pravo izraziti svoje mišljenje, a ukoliko zadovoljava dobnu granicu posvojenje nije moguće bez njegovog pristanka na posvojenje. Neupitno je osvrnuti se na to kako dijete poima posvojenje i prihvaća informacije o svojoj biološkoj obitelji. Naime, neizostavno pravo djeteta jest saznanje da je ono posvojeno i da ima puno pravo saznati podatke o svom podrijetlu. Slijedom toga, vrlo često je neizbježna potraga za biološkom obitelji kao i uspostava bilo kakvih kontakata koji mogu biti korisni za dijete i roditelje pa ih u tome ne treba sprečavati. Važno je vidjeti s kakvim izazovima se dijete suočava za vrijeme prilagodbe u posvojiteljskoj obitelji. Gubici vezani uz posvojenje s kojima se susreću roditelji i djeca su značajni, stoga će biti posebno obrađeni. Na kraju rada bit će pružen kritički osvrt na problematiku ovog rada.

2. Posvojenje

Posvojenje je normalno, prirodno i prisutno u društvu tisućama godina. Smatra se da ne postoji ništa neobično primiti tuđe djeteta u vlastiti dom i odgajati ga kao vlastito (Heath, 2021.). Nadalje, njegova povijest seže daleko u prošlost, no prvo zapisano posvojenje u povijesnim spisima bilo je Mojsijevo. Time su, dakle, Rimljani bili prvi koji su razvili zakonski sustav posvojenja koji je postao temelj zakona mnogih drugih zemalja. Tada je

posvojenje imalo i religijski značaj jer je postojalo vjerovanje da osoba koja umre, a ne ostavi potomstvo iza sebe biva vječno usamljena u zagrobnom životu (Jakovac-Lozić, 2007.). Ipak, posvojenje je postalo značajnije sredinom devetnaestog stoljeća kada je primarni cilj posvojenja postao pružanje novorođenčadi dom i ljubav. Sve do tada, posvojenje se koristilo kao proširenje obitelji čija je svrha bila stjecanje nasljednika (Kornitzer, 1973., prema Heath, 2021.).

Hrvatsko obiteljsko pravo je već u srednjem vijeku prepoznalo institut posvojenja. Tada se nije radilo o široko prihvaćenom konceptu, no ipak se primjenjivalo. Kroz povijest, ono se uređivalo, izmjenjivalo i dopunjavalo (Jakovac-Lozić, 2007.). Danas je institut posvojenja podrobnije uređen Obiteljskim zakonom (NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23) donesenim 2015 godine, a koji se s godinama izmjenjivao s ciljem izgradnje boljeg i učinkovitijeg instituta posvojenja.

Posvojenje se, dakle, odnosi na obiteljsko pravni institut kojim se, pravnim putevima, zasniva roditeljski odnos između tuđeg maloljetnog djeteta, posvojenika, i punoljetne osobe u tom slučaju posvojitelja (Jakovac-Lozić, 2007.). Ono predstavlja poseban oblik obiteljsko pravnog zbrinjavanja i zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi kojim posvojitelji stječu pravo na roditeljsku skrb (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23). Shodno tome, posvojenje obuhvaća dva prava koja su zaštićena međunarodnim dokumentima, a radi se o pravu roditelja na roditeljstvo i osnivanje obitelji te pravu svakog djeteta na sigurnost i odgoj u obitelji (Jakovac-Lozić, 2007.; Skupština, 1996.).

Posvojenje se smatra plemenitim činom jer predstavlja primjereno zbrinjavanje djece u zdravu obiteljsku okolinu. Ipak u Republici Hrvatskoj postoji veliki nesrazmjer između djece koja su smještena u domovima i djece koja se godišnje posvajaju (Milas, 2004.). Godine 2021. u Hrvatskoj je postojalo 489 djece s ispunjenim pretpostavkama za posvojenje, no ukupno je 152 djeteta posvojeno pri čemu je najviše posvojene djece je u dobi od 1 do 5 godina (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2022.).

Postoji takozvano otvoreno i zatvoreno posvojenje. Kada se govori o otvorenom posvojenju tada se radi o otvorenom kontaktu između biološke i posvojiteljske obitelji što djeci omogućuju lakšu prilagodbu, mogućnost saznanja informacija vezane uz razloge posvojenja, kulturu, nasljedstvo i ostale obiteljske podatke (Heath, 2012.). S druge strane, u zatvorenom posvojenju kontakt obitelji je moguć samo u iznimnim slučajevima (Von Korff i Grotevant, 2011., prema Laklija i Šagi, 2020.).

Sudionici procesa posvojenja su dijete, biološki roditelji i posvojitelji. Naime, svaki od njih posvojenje vide kao alat za ostvarivanje osobnih ciljeva. Dijete na to može gledati kao stvaranje nove, sigurne obiteljske sredine koja će mu zadovoljiti potrebu za roditeljskom ljubavlju. Posvojitelji ostvaruju svoju želju za roditeljstvom, dok roditeljima ono predstavlja izlaz iz teških situacija u kojima se nalaze, a o kojima će više biti riječ u daljnjem tekstu (Jakovac-Lozić, 2007.).

Glavni subjekt ovog odnosa je dijete koje mora zadovoljiti određene pretpostavke kako bi moglo biti posvojeno. Za početak, posvojiti se može isključivo osoba koja je subjekt prava što znači da ona postoji u biološkom i pravnom smislu (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.). Naime, prenatalno posvojenje u Hrvatskoj nije moguće (Jakovac-Lozić, 2007.). Dijete je moguće posvojiti do njegove osamnaeste godine. Dakle, posvojenik može biti isključivo maloljetna osoba. Obiteljskim je zakonom (NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.) donesena zabrana posvojenja štíćenika kao i zabrana posvojenja krvnih srodnika pa tako preci i potomci djeteta na mogu biti potencijalni posvajatelji. Ipak prema Obiteljskom zakonu (NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.) posvojenje je dopušteno isključivo ako je ono u interesu djeteta.

Pravni učinci posvojenja se primjenjuju na sve stranke u postupku posvojenja. Naime, pravomoćnom odlukom o posvojenju stvara se odnos srodstva između posvojenika, posvojitelja i njegovih potomaka. Radi se o odnosu u kojem dijete postaje članom obitelji svojih posvojitelja te se tako taj odnos ne razlikuje od odnosa koji postoji među krvnim srođnicima (Orešković, 2023.). Zasnivanjem posvojenja posvojitelji se upisuju u maticu rođenih kao roditelji temeljem čega nije moguće osporavanje, utvrđivanje majčinstva i očinstva. Posvojenik, zajedno sa svojim potomcima, stječe pravo nasljeđivanja

posvojitelja, njegovih krvnih srodnika i srodnika po posvojenju. S druge strane, sva prava i obaveze bioloških roditelja, odnosno krvnih srodnika i djeteta prestaje (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.).

2.1. Međunarodno posvojenje

Međunarodno posvojenje, odnosno posvojenje između država, predstavlja proces posvojenja u kojem su posvojitelji osobe različitog državljanstva od djeteta, a mogu i ne moraju živjeti u istoj državi (Jakovac-Lozić, 2006., prema Blažeka Kokorić, 2019.). Dakle, najčešće se radi o posvajanju djeteta koje potječe iz drugačije etničke ili rasne skupine od posvojitelja (Topčić-Rosenberg, 2015., prema Blažeka Kokorić, 2019.), a kojem se ustraje tek onda kada djetetu nije moguće pružiti skrb u državi podrijetla (Laklija i Šagi, 2020.). Isprva je cilj međunarodnog posvojenja bio spasiti djecu koja su pogođena ratom ili drugim prirodnim katastrofama (Selman, 2011., prema Laklija i Šagi, 2020.), danas se, osim toga, želi spasiti djecu i od siromaštva. Iako je međunarodno posvojenje popularnije u Sjevernoj Americi, ne može se zanemariti činjenica da je ono sveprisutno i u Europi. Naime, Selman (2019., prema Laklija i Šagi, 2020.) tvrdi kako je najviše međunarodnih posvojenja u SAD-u, Kanadi, Italiji i Španjolskoj do su zemlje podrijetla posvojene djece najčešće Kina, Rusija, Etiopija, Guatemala i Kolumbija. Kada se govori o međunarodnom posvajanju, najčešće je riječ o posvajanju djece iz siromašnijih nerazvijenih krajeva koje žive u neimaštini pa im se ovim putem nastoji pružiti prilika za život u obilju. Razlozi za posvojenje djece iz drugih zemalja mogu biti raznovrsni pa se tako primjerice smatra da su manje šanse da se jednog dana biološki roditelji djeteta pojave, brži i jednostavniji procesi posvojenja ili humanitarni razlozi (Laklija i Šagi, 2020.).

Stavovi o međunarodnom posvojenju su različiti. Dok jedni smatraju kako ovo može biti dobra prilika za djecu kojoj je onemogućeno odrastanje u vlastitoj obitelji, drugi misle kako su prava djeteta na život s roditeljima, na vlastitu kulturu, jezik i vjeroispovijest kao i prava na identitet ugrožena (Laklija i Šagi, 2020.). Premda, kod međunarodnog se posvojenja podrazumijeva promjena dosadašnje kulture i jezika te gubitak rodbinskih i

prijateljskih veza i uspomena (Topčić-Rosenberg, 2015., prema Blažeka Kokorić, 2019.) pa je za takvu djecu od iznimne važnosti podrška i pomoć pri procesu prilagodbe.

Postoje brojni izazovi kod međunarodnog posvojenja. Nekada se može dogoditi da se naknadno utvrdi da neko dijete ne ispunjava uvijete za međunarodno posvojenje te da je njegovo posvojenje rezultat krađe djece iz obitelji ili trgovina djecom (Topčić-Rosenberg, 2015., prema Laklija i Šagi, 2020.). Nadalje, važno je naglasiti kako će djeca manjinske rase odgajana u obitelji većinske rase biti podložna štetnim emocionalnim razvojnim i sociokulturnim posljedicama što dovodi do izgradnje neodgovarajućeg identiteta. Naime, međunarodno posvojena djeca dolaze iz različitih sredina u obitelj koja se poprilično razlikuje od one u kojoj su živjeli. Drugačiji jezik, izgled, način života samo su neke različitosti na koje se dijete, obitelji i okolina susreću (Yngvesson, 2012., prema Laklija i Šagi, 2020.). S obzirom na to da se dijete može osjećati drugačije, prijeti rizik niskog samopoštovanja i teže se prilagodbe novom životu i okolini (Brodzinsky, Smith i Brodzinsky, 1998., prema Blažeka Kokorić, 2019.). Djeca koja su posvojena u ranijim godinama se razvijaju kao i djeca opće populacije dok starija djeca prolaze kroz složenu prilagodbu i proces oporavka uglavnom zbog ranijih traumatskih životnih iskustva (Palacios i sur., 2009., prema Laklija i Šagi, 2020.).

3. Posvojenje iz perspektive roditelja

3.1. Pristanaci roditelja na posvojenje

Odgajanje i podizanje djeteta predstavlja jednu od najvažnijih ujedno i najtežih životnih zadaća (Pilić, 2020). Biti roditelj nije nimalo lak zadatak, no nerijetko ljudi to olako shvaćaju. Dolaskom djeteta na svijet, odnosno postankom roditeljem, mijenjaju se dotadašnje životne navike. Konstantna briga o djetetu popraćena je aktivnostima koje mogu biti vrlo iscrpljujuće. Ponekad roditelji nisu spremni na takve promjene pa ih obuhvaćaju osjećaji anksioznosti, depresije i ogorčenosti (Poredoš i sur., 2007.). Uglavnom, reakcije roditelja na djecu, roditeljstvo i ostalim promjenama koje slijede, mogu biti različite. S jedne strane, postoje roditelji koji su izvrsno prigrlili svoju

roditeljsku ulogu nastojeći pružiti djetetu ljubav, sigurnost i razumijevanje s ciljem zadovoljena svih djetetovih potreba. S druge strane postoje roditelji koji se u ulozi roditelja nisu pronašli ili im različite životne okolnosti znatno otežavaju ispunjenje te uloge.

Najteža odluka koju će roditelj ikada donijeti jest hoće li svoje dijete dati na posvojenje. Iako je u ovom kontekstu velika usmjerenost na majke, nerijetko se zanemaruje da to iskustvo dijeli i biološki otac ukoliko je priznao očinstvo. S jedne strane osjećaji straha, srama, očaja i užasa, a s druge ponos i uzbuđenje su osjećaji koji mogu biti poprilično razorni za roditelje (Wiley & Baden, 2005.).

Maloljetne djevojke su za vrijeme adolescencije izložene raznim rizicima, uslijed kojih posljedica može biti maloljetno majčinstvo. Adolescencija je samo po sebi intenzivno i stresno razdoblje popraćeno znatnim promjenama pa iako dolazi do sposobnosti obavljanja fizički spolnih radnji psihički dio osobe se još uvijek razvija (Košiček, 1965. prema Rajić, 2022.). Upravo zbog toga, djevojke vrlo često nisu spremne postati majkama i preuzeti potpunu brigu o živom biću. Maloljetničke trudnoće i majčinstvo za sobom donose brojne druge socijalne rizike kao što su narušeni odnosi u obitelji, poteškoće daljnjeg školovanja, osude društva, diskriminacija, socijalna isključenost (Bojić i sur., 2010., prema Rajić, 2022.). Nadalje, uz maloljetničko roditeljstvo se veže i nezaposlenost pa je često riječ i riziku od siromaštva. Dakle, djevojke mogu imati većih teškoća u prihvaćanju uloge roditelja kao i obavljanje roditeljske skrbi upravo zbog nedostatka razvijenosti, sazrijevanja i ostalih socijalnih rizika kojima su inače podložne mlade majke.

Kako je najčešće riječ o neplaniranoj i neželjenoj trudnoći, djevojke prolaze kroz pomna promišljanja o trudnoći pri čemu se mogu odlučiti na prekid trudnoće, roditi dijete i dati ga na posvojenje ili objeručke prihvatiti ulogu majke sa ili bez podrške obitelji. S obzirom na to da je podrška obitelji i partnera od iznimne važnosti za trudnicu i njezinu dobrobit, njihove se odluke i postupci nerijetko baziraju na tome. Nažalost, o maloljetnim se očevima ne govori puno jer velika većina nije voljna ostati uz trudnu djevojku kao ni preuzeti odgovornost roditelja. Zbog toga se djevojke često mogu osjećati usamljeno i nesigurno, a s manjkavom pomoći ni same nisu sigurne u svoje majčinstvo (Rajić, 2022.).

Zakonski je uređeno da se ne može posvojiti dijete maloljetnih roditelja. Ipak, u iznimnim slučajevima se ono može posvojiti godinu dana nakon rođenja ako nema nikakvih izgleda da će se podizati u roditelja i drugih bližih srodnika (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.). U takvim je slučajevima potreban pristanak roditelja s tim da moraju razumjeti značenje pristanka na posvajanje. Kao što je već rečeno, nije moguće posvojiti nerođeno dijete pa tek nakon šest tjedana od rođenja ono može postati posvojivo. Na taj se način nastoje spriječiti brzi i nepromišljeni pristanci na posvojenje maloljetnih roditelja i ostavlja im se vremenskog prostora da pažljivo promisle (Jakovac-Lozić, 2007.). Iako je maloljetnička trudnoća i roditeljstvo prisutno u našem društvu, na što ukazuju podaci iz 2021 gdje je ukupno bilo 118 maloljetnih majki, niti jedan maloljetni roditelj nije dao pristanak na posvojenje svog djeteta što upućuje na to da se maloljetnici uglavnom odlučuju na roditeljstvo (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2022.).

Jedan od najčešćih razloga davanja novorođenčadi na posvojenje jest siromaštvo. Upravo zbog toga se sve češće biološke majke odriču svog djeteta kako bi ga mogle posvojiti obitelji koje bi djetetu mogla pružiti sve ono za što ona nema mogućnosti. U takvim je okolnostima obično riječ o međunarodnom posvojenju. Primjerice, u Africi se majke odriču svog djeteta zbog financijskih razloga jer nemaju mogućnost da zadrže, a potom i podižu dijete. Zbog toga pristaju na posvojenje svog djeteta čak i u druge zemlje misleći kako je to privremeno rješenje dok se financijski ne osiguraju (Hogbacki, 2019., prema Laklija i Šagi, 2020.).

Nemogućnost skrbi, napuštanje, zdravstveni problemi kao što je upotreba droge i alkohola, dob, veza i bračni status, okolnosti trudnoće, pritisak okoline, izostavljena podrška partnera samo su neki od mogućih razloga zbog kojeg se biološki roditelji djeteta, posebice majke, odlučuju svoje dijete dati na posvojenje (Sweeney, 2012.). I dok se smatra da je davanje ili odricanje roditeljskih prava isključivo izbor bioloških roditelja, ne gleda se šira slika ove problematike. Naime, često okolnosti u kojima se roditelji nalaze vrše pritisak na njih, na način da uslijed nemanja podrške okoline i izostanka drugih mogućnosti donošenje odluku o posvajanju za njih predstavlja jedino adekvatno rješenje.

U suštini roditelji trebaju smjestiti negdje dijete iz raznolikih razloga, a djetetu je pak neupitno potrebna obitelj (Rothman, 2005., prema Sweeney, 2012.).

4.2. Roditelji kojima je oduzeta roditeljska skrb

Danas se sve više govori o zanemarivanju i zlostavljanju djece od strane roditelja. Naime, djeca nisu podobna sama se zaštititi u takvim okolnostima, stoga je potrebna intervencija društva, države, stručnjaka (Stasević, 2003., prema Poredoš i sur. 2007.). Tada se provode mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta gdje se u velikoj mjeri nastoji zaštititi dijete i promijeniti nepovoljne obiteljske uvjete za dijete. Kada su pogreške i propusti u roditeljskoj skrbi u tolikoj mjeri veliki, slijedi oduzimanje roditeljske skrbi. S druge strane, potrebno je ukratko spomenuti pojavu napuštanja djeteta koja je prisutna kroz povijest pa se skrb nad djetetom nastoji nadomjestiti posvojenjem ili drugim načinima vodeći brigu o ljudskim pravim i interesima djeteta. Rođenje djeteta nepoželjnog spola, razne bolesti i deformiteti, društvena osuda zbog rođenja izvanbračne djece kao i one djece koje su rođene iz preljuba, incesta i silovanja samo su neke od okolnosti čije se rješenje vidi u napuštanju djeteta (Tomašević, 2014.). Smatra se da takav roditelj iskazuje nebrigu i nezainteresiranost za dijete te da je tim činom potencirao odricanje od roditeljske skrbi ili njegovo ustupanje drugoj osobi (Alinčić i sur, 2006., prema Hlača, 2008.). To predstavlja valjani razlog za oduzimanjem roditeljske skrbi i pronalaskom druge skrbi za dijete kao što je primjerice posvajanje ili udomljavanje. Prema Obiteljskom zakonu (NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.) posvojenje napuštene djece nepoznatog podrijetla moguće je tek nakon isteka tri mjeseca od njegova napuštanja. I dok su pobačaji i čedomorstvo kroz povijest uglavnom bili sankcionirani, napuštanje djeteta se smatralo legitimnim, društveno prihvatljivim i opravdanim načinom izlaska iz problematične situacije gdje se društvo pobrinulo za dijete (Tomašević, 2014.).

Roditeljsku skrb čine odgovornosti, dužnosti i prava roditelja, u svrhu zaštite i promicanja djetetovih prava i dobrobiti. Roditeljsku skrb su roditelji dužni obavljati u skladu s razvojnim potrebama i mogućnostima (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.). Ukratko, roditelji su dužni skrbiti se o djetetu i njegovim potrebama. Shodno tome, dužni su štititi prava i dobrobit djeteta.

Roditeljske skrbi se može lišiti roditelj koji je napustio svoje dijete, ako je dijete izloženo obiteljskom nasilju, ako bi povratak/ostanak u obitelji za dijete predstavljalo ozbiljnu opasnost po život i ostalih uvjeta koji su propisani Obiteljskim zakonom (NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.). Tada se od roditelja ne može očekivati sudjelovanje u odlučivanju o budućnosti njegova djeteta i dijete se može dati na posvojenje. U trenutku posvojenja, prestaje roditeljska skrb nad djetetom kao i sva ostala prava i obaveze bioloških roditelja.

Biološki roditelji djeteta inače su akteri posvojenja o kojima se malo govori i pridaje pozornosti, a još manje se govori o roditeljima koji su po sili zakona izgubili pravo da žive sa svojom djecom ili im je oduzeta roditeljska skrb, te su odvojeni od svoje djece. Izdvajanje djece iz obitelji može imati za posljedicu ozbiljne i dugoročne teškoće vezane uz mentalno zdravlje, kako za dijete tako i za njegove roditelje (Wells, 1993., prema Memarnia i sur., 2015.). Osjećaji takvog gubitka su intenzivniji i rastu s vremenom, a nekolicina žena ponovo zatrudni u roku od godinu dana nakon oduzimanja djeteta (Winkler i Van Keppel, 1984., prema Memarnia i sur., 2015.). Majke se nerijetko susreću s konceptom “obespravljene tuge” odnosno, proživljavaju tugu koja nije društveno prihvaćena ili javno oplakana (Doka, 1989., prema Memarnia i sur., 2015.). Nedostatak podrške biološkim majkama, mnogi smatraju posljedicom negativnih društvenih stavova prema majkama koje su lišene roditeljske skrbi. Izuzev toga, biološki roditelji ne žele imati pristup uslugama podrške zbog osjećaja ljutnje na institucije zbog kojih im je dijete oduzeto. Iako roditelji imaju složene potrebe, vrlo često se ne obraćaju stručnjacima jer nakon oduzimanja djeteta nemaju npr, povjerenja u njih (Cossar i Neil, 2010., prema Memarnia i sur., 2015.). Usluga podrške može biti od velike važnosti za vlastitu dobrobit roditelja, osobito onih koji imaju slabu podršku obitelji i okoline, te povećava vjerojatnost kvalitetnog održavanja njihova kontakta s djetetom. Dok jedni smatraju kako kontakt s djecom budi bolna osjećaja kod bioloških majki s kojima se teško nose, majke ga opisuju kao nešto čemu se vesele i kao nešto što može biti uznemirujuće (Logan, 1999., prema Memarnia i sur., 2015.). Ipak, npr u kontekstu otvorenog posvojenja, kontakt s djecom majkama omogućuje da posjeduju neke informacije o djetetu, da se osjećaju kao da su dio djetetova života. Unatoč tome što se vesele kontaktu s djecom, majke mogu osjećati

pritisak i tjeskobu. Naime, opraštanje od djeteta nakon svakog susreta ih vraća u stvarnost u kojoj njihovo dijete odgajaju druge osobe, a osjećaji krivnje i ljutnje prema njima samima budu snažniji osobito ako su i njihova djeca uzrujana. Što su kontakti rjeđi to se majke sve više osjećaju kao stranci.

Proces oduzimanja djece je mučan proces, a sudska izvješća izvor traume i srama bioloških roditelja kojima je data etiketa lošeg roditelja (Mason i Selman, 1997., prema Memarnia i sur., 2015.). U sudskim se procesima osjećaju nevažnima jer stručnjaci prema njihovom doživljaju ne slušaju njihovu stranu priče i okolnosti. Osjećaju veliku frustraciju jer smatraju da su stavljeni u poziciju nemoći (Memarnia i sur., 2015.).

Roditelji se teško nose sa ovakvim gubitkom djeteta. Očaj, krivnja i osjećaji bespomoćnosti su intenzivne emocije od kojih roditelji različitim strategijama, kao što je primjerice alkoholiziranje, predoziranje, samoozljeđivanje, nastoje pobjeći. Majke prihvaćaju svoje pogreške, međutim sklone su minimiziranju okolnosti zbog kojih im je dijete oduzeto kako bi se lakše nosile s time. Vrlo često preispituju vlastiti identitet i život. Neki misle kako im je život izgubio smisao, dok se drugima čini kako život nije vrijedan življenja. Mogu osjećati zbunjenost i dovoditi u pitanje svoj identitet kao majke. Većina ima potrebu da se poboljšaju kao osobe, pronađu novi identitet ili ga na neki način poprave. Za neke je bi značilo okrenuti se karijeri ili odseliti i započeti novi život u novom okruženju (Memarnia i sur., 2015.).

4.3. Učinak posvojenja na roditelje

Kao što je već spomenuto, najmanje obuhvaćeni istraživanja u kontekstu procesa posvojenja su biološki roditelji djeteta pa se može reći kako su oni nevidljivi članovi posvojenja. Roditelji nakon što svoje dijete daju na posvajanje, najčešće proživljavaju ozbiljne i dugoročne psihičke i kliničke simptome kao što su tuga, izolacija, traume i poteškoće u budućim vezama (Wiley & Baden, 2005.).

Tijekom ranog razdoblja, otprilike dvije godine nakon posvajanja, učinci davanja suglasnosti za posvojenje na biološke roditelje variraju ovisno o strategijama suočavanja, sustavu podrške i stupnju uključenosti u planiranje posvojenja. Snažni osjećaji gubitka i

izolacije popraćeni su u zatvorenim, ali i otvorenim posvojenjima (Zamostny i sur., 2003., prema Wiley & Baden, 2005.). Poremećaji spavanja, traumatski snovi i nadrealna iskustva često podsjećaju majke na njihov čin. Majke mogu živjeti poremećenim životom zbog tjelesnih, hormonalnih i ostalih promjena u odnosima. Iako se majke vrlo često nadaju da će moći nastaviti živjeti sa svojim životom, većina njih ima poteškoća u ostvarivanju toga nauma (Brodzinsky, 1990., prema Wiley & Baden, 2005.).

Dugoročni učinci koji traju dulje od dvije godine uključuju različite simptome kao što je depresija, tjeskoba i trauma. Neprestana tuga i izolacija popraćena je stalnim sramom i negativnom slikom o sebi. Roditelji osjećaju da nose ozbiljnu tajnu te da zbog svog čina ne zaslužuju ljubav. Shodno tome imaju problem vezivanja za romantične partnere, a potom i za njihovu kasniju djecu (Wiley & Baden, 2005.). Osjećaji tuge ljutnje i krivnje zbog odricanja vlastitog djeteta mogu biti prisutni u životu roditelja i do 30 godina nakon odricanja, pa i doživotno (Condon, 1986., prema Wiley & Baden, 2005.). Autori osobito navode kako majke mogu razviti disfunkcionalne odnose posebice sa djecom i ostalim ljubavnim partnerima. Ryneerson (1892., prema Wiley & Baden, 2005.) u svom istraživanju zaključuje kako je većina majki izjavila kako je potpisivanje dokumentacije za posvajanje bilo poprilično traumatsko iskustvo te je svaka iskusila traumatske snove o napuštanju djeteta i epizode viđenja stranaca s djetetom pitajući se je li upravo to dijete njihovo.

Zbog svega što je dosada spomenuto, većina se bioloških majki odlučuje na otvoreno posvajanje ukoliko im to omogućuje država u kojoj žive. Takve majke pokazuju veću privrženost prema nerođenom djetetu i veća je vjerojatnost da će zatražiti neki oblik podrške. Majke koje su planirale zatvoreno posvojenje izjavile su da nisu bile vezane za svoje nerođeno dijete te da su svoju trudnoću skrivale. Takve su majke iskazale veće teškoće s prihvaćanjem gubitka djeteta nakon odricanja (Lauderdale and Boyle, 1994., prema Wiley & Baden, 2005.). Unatoč tome, biološki roditelji o svojim osjećajima ne govore, ne dijele ih s drugima jer smatraju da njihovi osjećaji nisu normalni i da nemaju pravo osjećati se tako (Wiley & Baden, 2005.). Danas se sve više prepoznaje potreba

bioloških majki za savjetovanjem i podrškom što im omogućuje adekvatno suočavanje sa svojim osjećajima i odlukom koju su donijeli ili moraju donijeti (Wiley & Baden, 2005.).

Malo je riječi o biološkim očevima vjerojatno iz razloga što su oni manje uključeni u trudnoću i odluku o posvojenju, a velika većina ni ne vidi svoje dijete prije odricanja. Kako je malo istraživanja o biološkim očevima djeteta koje je dato na posvojenje, teško je govoriti o njihovoj perspektivi i njihovim osjećajima. Ipak, Deykin i suradnici (1988., prema Wiley & Baden, 2005.) otkrili su da je odnos između bioloških očeva i majki nastavljen i nakon odricanja. Zaključuju kako većina njih nije vidjela i držala dijete prije odricanja, a polovica njih nije bila uključena u sam postupak posvajanja.

Iako su majke vrlo često svjesne da možda više nikada neće vidjeti svoje dijete, kroz život proživljavaju neispunjenu potrebu za dodatnim informacijama o djetetu pa čak i za ponovnim kontaktom. Također su spremni prihvatiti dijete ukoliko se posvojiteljima nešto dogodi. Međutim, većina majki je izrazila zabrinutost kako za dijete tako i za posvojitelje jer ih ne žele povrijediti ponovnim dolaskom u život djeteta, odnosno ne žele se nametnuti djetetu i njegovoj novoj obitelji kako ne bi unijeli nemir u njihovu zajednicu (Pannor i sur., 1978.). Premda prema posvojiteljima osjećaju zahvalnost što su odgojili njihovo dijete pa im zbog toga ne žele smetati, biološki roditelji izražavaju veliku zainteresiranost za ponovni susret s djetetom samo ukoliko dijete i njegovi roditelji to žele i prihvaćaju.

4. Posvojenje iz perspektive djeteta

Prava djece su zaštićena zakonima, Ustavom i različitim međunarodno pravnim aktima. Između ostaloga i Ustav Republike Hrvatske (2014.) propisuje obavezu svih da štite djecu, maloljetnike bez roditelja i one o kojima se roditelji ne brinu. Načelo zaštite dobrobiti i prava djeteta te odgovornosti obaju roditelja za podizanje i odgoj djece uređeno je Obiteljskim zakonom (NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.). Dijete ima pravo na život sa svojim roditeljima (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.), no posvojenje može u velikoj mjeri ograničavati to pravo jer davanjem djeteta na posvojenje ono prestaje živjeti sa svojim roditeljima. Naime, tada prestaju veze djeteta i njegovih bioloških roditelja, ali ono zasniva život i obitelj s drugim osobama, posvojiteljima (Hrabar, 1991.,

prema Jakovac-Lozić, 2007.). Dakle, posvojenjem se stvara neraskidiv odnos između djeteta i posvojitelja gdje ono biva potpuno izjednačeno s biološkom djecom.

Za dijete je obitelj od iznimne važnosti jer se ono u obitelji razvija, odrasta, stječe prva iskustva, a roditelji im nerijetko bivaju uzor (Pilić, 2020.). S obzirom na to, djetetu je potrebno omogućiti zdrav rast i razvoj u adekvatnoj okolini.

4.1 Uloga djeteta u postupcima posvojenja

Kod zasnivanja posvojenja iznimna važnost se ogleda u dobrobiti djeteta pa se kroz cijeli proces posebna pozornost daje djetetu, njegovom mišljenju i željama. Imati glas u obiteljskim stvarima koje utječu na vlastiti život smatra se zaštitnim čimbenikom od mogućih šteta, ali i ključnim za promicanje dobrobiti, sigurnosti i zdravog razvoja (Valentine i sur., 2016., prema Stafford i sur., 2021.). Ono ima osobit značaj za djecu koja su ranjiva u smislu njihove dobrobiti, zdravog razvoja, sigurnosti i stabilnosti (Mitchell, 2016., prema Stafford i sur., 2021.).

Dijete ima pravo biti saslušano u postupku posvojenja gdje se njegove želje i mišljenja pomno analiziraju i uzimaju u obzir s obzirom na dob i zrelost. Svako dijete neovisno o dobi i zrelosti bit će saslušano dok će isključivo djeca dovoljno zrela moći donositi odluke o svojoj budućnosti. Dijete svoje stavove može izreći neposredno sudu ili posredno preko opunomoćenika. To da se čuje djetetovo mišljenje i želje od iznimne je važnosti jer omogućuje donositelju odluka doći do što bolje odluke za dijete što je u suprotnom otežano. Osim toga, govoreći svoje stajalište, dijete se može osjećati poštovano i cijenjeno te ono najvažnije uključeno u cijeli proces (Shier, 2001., prema Stafford i sur., 2021.). Naime, dijete će u tom slučaju lakše prihvatiti odluku suda jer čak i ako je odluka donesena suprotno njegovim željama, sudjelovanje u procesu će djetetu pomoći da razumije zašto je takva odluka donesena. Neizravno sudjelovanje, gdje se imenuje socijalni radnik ili psiholog koji će iznijeti stavove djeteta, korisno je za malu djecu koja nisu prikladna za izravno sudjelovanje. Sa djetetom se razgovara u sigurnom okruženju bez ikakvog pritiska. Kako suci nerijetko nemaju vještine razgovarati sa malom djecom, to čine stručnjaci koji imaju sposobnost tumačenja verbalne i neverbalne komunikacije djeteta.

Kako dosta vremena provode s djecom, stječu djetetovo povjerenje pa su ona slobodnija u izražavanju svojih istinskih želja. Stručnjaci će se onda pobrinuti da se njihove izjave i želje čuju na sudu (Fenton-Glynn, 2014.).

Kao što je već spomenuto, dijete određene dobi ima pravo dati pristanak na posvojenje što je nužan uvjet za donošenje rješenja o posvojenju. U Hrvatskoj ta dobna granica iznosi dvanaest godina. Pristanak daje bez nazočnosti roditelja i osoba koje ga žele posvojiti, moguće ga je opozvati sve do pravomoćnosti rješenja o posvojenju (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.).

Strogo određena dobna granica s druge strane može biti problematična jer ne mora uvijek odgovarati razvojnim sposobnostima djeteta. Naime, ono što se želi reći jest da je nekoj sposobnoj i naprednoj djeci uskraćena prilika da donose odluku, dok su neka djeca prisiljena donositi odluke za koje nisu spremni pa se samim time donose odluke koje mogu biti psihološke štetne za djecu i protivne njihovim najboljim interesima. Osim toga, vlasti nerijetko pridaju manju težinu mišljenjima djece ispod dobne granice. Ipak, u nekoliko zemalja kao što je Finska, zakonodavstvo dopušta mogućnost da dijete mlađe dobi odbije biti posvojeno. Dobne granice za donošenje odluka nema u zemljama poput Cipra, Švicarske i Ukrajine gdje je za posvojenje potreban pristanak djeteta ako ima sposobnost ili je dovoljno zrela da razumije i prouči odluku koju će donijeti. (Fenton-Glynn, 2014.).

U mnogim će okolnostima djeca biti premlada (mlađa od 5 godina) da bi donosili odluke ili čak dali svoje mišljenje. To ipak ne znači da će im se uskratiti prilika za sudjelovanje u procesu posvojenja već da je potrebno naći druge metode kojima će se moći dokučiti djetetova stajališta jer su djeca sposobna pokazati razumijevanje od najranije dobi. Stavovi se mogu izraziti na mnogo načina kroz igru, govor tijela, izraze lica i emocije. (Fenton-Glynn, 2014.).

Unatoč svemu do sada rečeno, postoje različite sustavne, kulturne i ostale praktične prepreke koje onemogućuju djeci da imaju pravo glasa. Zbog toga su, nažalost, mnoga djeca nevidljiva i nečuta. Naime, adultizam i protekcionizam su bitne prepreke zamijećene u praksi donošenja odluka koje se tiču djece (Nylund, 2020., prema Stafford i sur.,

2021.). Adultizam predstavlja predrasudu u kojoj odrasli imaju moć nad djecom, a povezan je i s uvjerenjem kako su djeca nesposobna. Protekcionizam je, s druge strane, vezan uz mišljenje kako su djeca ranjiva i trebaju posebnu zaštitu (James i sur., 2004., prema Stafford i sur., 2021.). Shodno tome, djecu se štiti od teških razgovora odraslih ili razgovora o bitnim temama čime se smanjuje njihovo sudjelovanje u bitnim procesima. Na djecu se nerijetko gleda kao nesposobne i ranjive čime se potiče njihova pasivnost.

Prema istraživanju, djeca u dobi od 6 do 17 godina “imati glas” povezuju s “imati riječ”. Naime, djeci je od iznimne važnosti pružiti svoje mišljenje jer tvrde da tako mogu pomoći u stvaranju promjena, a i smatraju se dijelom obitelji pa bi trebala imati pravo glasa. Od važnosti je i osjećaj vrijednosti pa kada ih se čuje, djeca se osjećaju saslušano, sretno i cijenjeno što utječe na njihovo osnaživanje. Osim toga, djeca mogu imati bolje i drugačije ideje od odraslih stoga je važno da i drugi vide situaciju kakvom je oni gledaju (Stafford i sur., 2021.).

U svakom slučaju dijete ima neosporno pravo sudjelovati u procesu posvojenja i izraziti svoje mišljenje, a odluke će potom biti donesene u skladu sa djetetovom doborobiti.

Kako bi se utvrdila djetetova spremnost i volja da bude posvojeno, potrebno je provesti procjenu. Ona može uključivati pregled djetetovog kartona uključujući obiteljsku povijest i osobni razgovor s djetetom koje je primjerene dobi i razvojem, djetetovom braćom i sestrama, stručnjacima za mentalno zdravlje koji su radili s djetetom te s drugim osobama koje imaju značajan odnos s djetetom. Voditelj obiteljskog slučaja će napraviti individualizirani plan za dijete kako bi se dijete i posvojiteljska obitelj pripremili za posvojenje. On će potom, uz pomoć roditelja i ostalih stručnjaka, procijeniti djetetovo shvaćanje posvojenja i objasniti mu postupak posvojenja te odgovoriti na sva njegova pitanja. Važno je procijeniti sve djetetove potrebe i djelovati shodno tome. Važno je procijeniti primjerenost oproštajnog posjeta s biološkim roditeljima i rođacima, ako posjete nakon posvojenja nisu opcija /npr. zatvoreno posvojenje) (Indiana department of child services child welfare policy, 2014.). Kako je posvojenje značajno za djetetov život, važnost pripreme i procjene djeteta je neupitna. Kako djeci tako i potencijalnim je posvojiteljima potrebna pomoć u uspostavljanju i održavanju sustava podrške. Kako djeca

zbog gubitka biološke obitelji mogu doživjeti različite intenzivne emocije, potrebno je omogućiti djetetu da otvoreno razgovara o svojim osjećajima. Kada adolescenti imaju negativne stavove prema posvojenju, potrebno im je pomoći shvatiti koje su njihove potrebe i strahovi. Važno je da steknu uvjerenje kako nije potrebno odricanje svoje prošlosti kako bi imali budućnost (Indiana department of child services child welfare policy, 2014.).

4.2. Dječje razumijevanje posvojenja i informacije o biološkoj obitelji

Kao što je već do sada spomenuto, jedno od brojnih djetetovih prava jest pravo na saznanje o posvojenju i svom podrijetlu. Naime, u postupku posvojenja, javnost je isključena, a podaci o posvojenju su službena tajna što je u skladu s pravom na privatnošću. Ipak, ono se razlikuje od prava na informacije koje posjeduje posvojenik. Dijete ima pravo od posvojitelja saznati da je ono posvojeno najkasnije do 7 godine svoga života, odnosno ukoliko je starije odmah po zasnivanju posvojenja (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.). Prema tome, roditelji imaju dva najvažnija izazova: kako podijeliti informaciju o posvojenju s djecom i kako im pomoći razumjeti značenje posvojenja (Brodzinsky, 2011.). Unatoč tome što se roditelji trude da na najbezbolniji način saopće djeci da su posvojena, djeca na ovu informaciju nerijetko reagiraju s bolnim emocijama koje mogu trajati godinama (Heath, 2012.), a roditelji su ti koji im u takvim trenucima posebno moraju pružiti pažnju i podršku.

Ne postoji pravi ili pogrešni trenutak za dijeljenje informacija o posvojenju, ali stručnjaci vjeruju da bi bilo dobro započeti dugotrajni, ali postepeni proces već u ranoj dobi (Brodzinsky et al., 1992., prema Brodzinsky, 2011.). Tijekom prvih nekoliko godina djeteta roditelji se često osvrću na podrijetlo svoje djece. Ipak, intenzivniji postupci prenošenja značajnih informacija o posvojenju započinju u predškolskim godinama (Melina, 1998., prema Brodzinsky, 2011.). Isprva roditelji dijele s djetetom osnovne informacije o podrijetlu i posvojenju koje iz godine u godinu nadograđuju kako djeca bivaju starija. Ono što je važno u cijelom procesu jest djetetovo razumijevanje dobivenih informacija koje se mijenja s godinama.

Djeca predškolske dobi uglavnom se mogu nazivati kao posvojenima i govoriti da imaju rođenu majku i oca. Isto tako mogu prepoznati da su rođeni od drugih ljudi, a ne od roditelja koji ih odgajaju. Mogu čak i naučiti priču o svom dolasku u novu obitelj. Ipak, dublje razumijevanje značenja ovih priča poprilično je ograničeno (Broadzinskay i sur., 1984., prema Broadzinsky, 2011.) pa se da zaključiti kako djeca te dobi uče govoriti o posvojenju, ali ne razumiju što ono znači. Za roditelje je nerijetko izazovno odrediti koliko je informacija dovoljno podijeliti s djetetom. Ponekad može zbog precjenjivanja djetetova shvaćanja posvojenja nastati nesporazumi pa zbog toga stručnjaci potiču roditelje za dijeljenjem dodatnih informacija. Uglavnom, razgovor o posvojenju je svojevrsni proces pri čemu nije dobro pretjerati s previše informacija kao ni uskratiti djetetu potrebne podatke, a daljnje rasprave o posvojenju ne treba izbjegavati osim ako djeca na to ne pristanu (Brodzinsky, 2011.).

Djeca u dobi od 6 do 12 godina prolaze kroz različite kognitivne promjene što utječe njihovo razumijevanje situacije. Tada mogu razumjeti da su njihovi biološki roditelji imali druga alternativna rješenja osim davanja djece na posvojenje. Unatoč tome, djeca te dobi teško mogu razumjeti teške okolnosti s kojima se biološko roditelji suočavaju. Djeca se vrlo često zapitkuju jesu li ih njihovi biološki roditelji željeli u pokušaju da razumiju odluku roditelja. Nerijetko se pitaju dali biološki roditelji misle na njih, jesu li zadovoljni odlukom koju su donijeli i kako se nose s tim. Tu je isto tako važno spomenuti kako djeca počinju shvaćati biološke veze među članovima obitelji (Newman, Roberts, & Syre, 1993., prema Brodzinsky, 2011.). Posvojena djeca su najčešće zbunjena neznajući imaju li jednu ili dvije obitelji.

Za vrijeme adolescencije, djeca razvijaju apstraktno mišljenje i sposobnost razumijevanja tuđih osjećaja i misli. Prema tome, adolescenti stvaraju realnije i empatične poglede na posvojenje i životne situacije svojih roditelja (Brodzinsky, 2011.).

Djeca ne samo da doživljavaju gubitak roditelja već i gubitak prijatelja i poznate okoline pa će nerijetko na posvojenje gledati s negativnim stavom te će iskazivati emocije poput tjeskobe, tuge ili ljutnje (Brodzinsky, 1993., prema Blažeka Kokorić i sur., 2015.). Neovisno na dob i druge okolnosti posvojenja, djeca će vrlo često sebe kriviti za

posvojenje jer ne razumiju posvojenje, nisu informirana ni pripremljena za takav postupak te nemaju uvid u svoju povijest i podrijetlo (Blažeka Kokorić i sur., 2015.).

Istraživanja su pokazala da tijekom ranog do srednjeg djetinjstva, neposvojena djeca imaju negativniji stav prema posvojenju nego njihovi posvojeni vršnjaci. S povećanjem dobi ona postaju manje negativnija prema posvojenju dok s druge strane posvojena djeca razvijaju negativnije stavove što može otežati prilagodbu na činjenicu posvajanja. Naime, ako dijete negativno gleda na posvajanje teže će se prilagoditi tom statusu kao i razviti dobru sliku o sebi. Mišljenje ne posvojene djece o istom također im može pomoći ili otežati u prilagodbi ovisno radi li se o pozitivnom ili negativnom stavu. Objašnjenje se nalazi u tome da su posvojena djeca izložena informacijama o posvojenju u aspektima toplog obiteljskog doma punog ljubavi, razumijevanja i zaštite. Nerijetko im se zbog toga može slati poruka da su posebni. Shodno tome, mala djeca vrlo brzo usvajaju pozitivna uvjerenja o posvojenju (Singer, Brodzinsky i Braff, 1982.). Kako godine prolaze tako djeca postaju svjesnija što se podrazumijeva pod posvojenjem i shvaćaju probleme koji su s time povezani (Brodzinsky, 1982., prema Singer, Brodzinsky i Braff, 1982.). Mala djeca koja nisu posvojena će s druge strane pak rjeđe biti izložena informacijama vezana uz posvojenje pa vjerojatnost da će imati negativne stavove, o nečemu što je za njih nepoznato, je velika. S godina neposvojena djeca razvijaju kontakte sa posvojenima, i njihovo znanje o posvojenju se povećava (Brodzinsky i sur., 1982., prema Singer, Brodzinsky i Braff, 1982.). Zbog znanja, empatije i većom osjetljivošću za ovo pitanje, negativna uvjerenja neposvojene djece se smanjuju (Singer, Brodzinsky i Braff, 1982.).

4.3 Potraga za biološkim roditeljima

Nadalje, nakon saznanja o posvojenju, svako dijete ima prirodnu znatiželju da sazna poneke informacije o svom podrijetlu. Potraga za biološkom obitelji do nedavno se smatrala posljedicom bezuspješne prilagodbe na “novu” obitelj i okruženje. Danas se ono smatra razvojnim zadatkom koji prolaze mnoga posvojena djeca (Tieman i sur., 2008.). Smatra se da na tu odluku utječu različite vanjske promjene poput smrti posvojitelja, loš odnos sa posvojiteljima ili rođenje djeteta, no nerijetko može biti riječ i o unutarnjim procesima kao što je primjerice puka znatiželja o vlastitom podrijetlu i identitetu.

O samom posvojenju, biološkim roditeljima i ostalim informacija se vode spisi, a podaci su službena tajna. Dijete ima puno pravo na spoznaju svog podrijetla što mu je garantirano Konvencijom o pravima djeteta (UN, 1989.). Shodno tome, uvid u spise o posvojenju i maticu rođenih posvojenog djeteta, dijete ima pravo nakon 18 godine svoga života. Prije punoljetstva, uvid u spise je moguć isključivo ako Područni ured za socijalni rad odluči da je to u najboljem interesu djeteta (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.).

Kako posvojenici imaju ograničen pristup evidenciji posvajanja, teško je reći koliko se njih zaista uputi u potragu za svojim biološkim roditeljima (Tieman i sur., 2008.). Ipak prema istraživanjima, autori zaključuju kako su žene sklonije pretraživanju informacija o roditeljima za razliku od muškaraca. Isto tako, djeca svom posvajanju sve veću pažnju pridaju između 7. i 10. godine života kada sve veći interes pokazuju za svoje podrijetlo.

Za međunarodno posvojenju djecu potraga za biološkim roditeljima je znatno kompliciranija i zahtjevnija. Jezične i kulturne razlike, velika udaljenost, pravo biološke majke na povjerljivost samo su neki od otegotnih čimbenika za pronalazak bioloških roditelja (Tieman i sur., 2008. Neizbježno je napomenuti kako posvojenicima treba biti osiguran pristup informacijama o identitetu njegovih bioloških roditelja, ali samo onoliko koliko to dopušta zakon države iz koje dijete potječe (Laklija i Šagi, 2020.).

Kontakt sa biološkim roditeljima zadovoljava djetetovu potrebu za informacijama i nešto manje za emocionalnom podrškom. Premda većina djece smatra kako je kontakt s roditeljima ostavio pozitivan utjecaj na njihovu sliku o sebi, samopoštovanje i vezu s drugim ljudima, dio posvojenika nastavlja imati bliske odnose sa svojim roditeljima, dok dio prekida svaki kontakt neposredno nakon ponovnog susreta (Tieman i sur., 2008.). Kako ne treba poticati posvojenike da potraže svoje roditelje, tako ih ne treba ni odvratiti od te odluke. Naime, ako dijete iskaže želju za potragom za biološkim roditeljima tada je potrebno u tome mu pomoći jer ono za njega može predstavljati vrijedno iskustvo. S druge strane, ako dijete nema želju za pronalaskom bioloških roditelja i nije zainteresirano za nikakve informacije o svom podrijetlu i prošlosti tada ga ne treba na to prisiljavati (Tieman i sur., 2008.).

4.4. Identitet posvojene djece

Dijete se rađa nespremno za život pa je prirodno vezano uz svoju obitelj koja predstavlja najprirodniju i pozitivniju sredinu. Naime, funkcionalna i poticajna obitelj je ispravni izbor za rast i razvoj djeteta, a predstavlja početnu matricu čovjekove ličnosti jer ima iznimnu ulogu u početnim identifikacijama, emocionalnim iskustvima i razvijanju djetetova identiteta (Hrabar, 1994.).

Identitet predstavlja vrlo važnu komponentu svakog čovjeka. Isprva se smatralo kako se se temelji identiteta postavljaju u ranom djetinjstvu osobe (Erickson, 1968., prema Noy-Sharav, 2005.), međutim, s godinama se to stajalište mijenjalo pa se sada zaključuje kako je formiranje identiteta kontinuirani proces koji prolazi kroz različite faze tijekom života (Noy-Sharav, 2005.). Identitet je psihosocijalni konstrukt koji obuhvaća individualne sposobnosti, društvene odnose, subjektivnu svijest i vanjske kontekste (Erickson, 1968., prema Noy-Sharav, 2005.). Tko sam ja? Po čemu se razlikujem od drugih? Gdje pripadam? Samo su neka od pitanja koja si čovjek nerijetko postavlja kroz život tražeći na njih odgovore.

Kao što je već rečeno, identitet se razvija od samog rođenja kroz proces identifikacije sa samim roditeljima i drugim bliskim značajnim osobama. S obzirom na to, dijete koje je posvojeno ima složeniji proces u izgradnji svog identiteta. Živeći sa biološkom obitelji, dijete može vidjeti sličnosti sa svojim roditeljima i tako procijeniti dijelove vlastite budućnosti (Brodzinski et. al., 1992., prema Noy-Sharav, 2005.). Takvih je tragova manje ako je dijete posvojeno. Odvajanje od vlastite biološke obitelji i vezivanje za novu može bit izazov prilikom oblikovanja identiteta (Noy-Sharav, 2005.). Nadalje, u potrazi za sobom, dijete može osjećati tugu za roditeljima koje nisu poznavali, odnosno kojih se maglovito sjećaju ako su posvojeni kao mali. Osim toga, mogu osjećati tjeskobu jer su posvojenjem izgubili dio sebe, svoj podrijetlo. Svi ti gubitci mogu stvarati prazninu prilikom doživljavanja sebe. Kako bi popunili tu prazninu, sve veći broj adolescenata traži informacije o svojim biološkim roditeljima i detaljima svog podrijetla (Noy-Sharav, 2005.).

Nedostatak informacija o obiteljskoj pozadini može također narušiti formulaciju identiteta stoga je važno pružiti mogućnost djetetu da ono sazna informacije o svom podrijetlu i biološkim roditeljima. Države su obaveze poduzeti sve kako bi ispoštovale pravo djeteta da sačuva svoj identitet što podrazumijeva i nacionalnost, ime i obiteljske odnose (United Nations, 1989.).

Posebna je tema identitet međunarodno posvojene djece. Što se tiče međudržavnog posvojenja, Haška konvencija u međudržavnom posvojenju (Zakon o potvrđivanju konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, NN 5/2013.) traži od država podrijetla djeteta da pripreme izvješća koja će sadržavati sve podatke o djetetovom identitetu kako bi dijete u svom životu moglo dobiti barem neke podatke o svom podrijetlu ukoliko to zatraži. Prilikom formiranja identiteta djetetu u velikoj mjeri mu pomažu priče temeljem kojih povezuje svoj identitet sa prošlošću, sadašnjošću i budućnošću. Kako međunarodno posvojenoj djeci manjkaju odgovori na pitanja o podrijetlu, biološkim roditeljima i zdravlju, izgradnja identiteta za njih predstavlja iznimno kompleksni zadatak (Heath, 2012., prema Laklija i Šagi, 2020.). Neizbježno je pitanje kako se dijete osjeća nakon što je saznalo da je posvojeno i kako to integrira u svoj identitet (Laklija i Šagi, 2020). Premda rasa, kultura, biološka obitelj označuju jedan aspekt osobnog i socijalnog identiteta, taj je aspekt od velike važnosti za doživljaj potpunog identiteta (Noy-Sharav, 2005., prema Laklija i Šagi, 2020.). Nadovezujući se na to, pitanje kako se dijete osjeća nakon što sazna da je posvojeno

Kako su aspekti osobnog i socijalnog identiteta djeteta značajni, od sredine 70- tih godina prošlog stoljeća se u državama kao što je SAD-e i Kanada provode različiti programi za pripremu posvojitelja čiji je cilj osvještavanje kako je biti posvojeno dijete drugačije boje kože od populacije u državi u kojoj bivaju posvojeni (Laklija i Šagi, 2020.). Uviđa se i snažan utjecaj šireg društvenog konteksta prilikom osvještavanja identiteta pa tako činjenice poput toga da u susjedstvu postoje djeca sličnog podrijetla ili se posvojenje dogodilo u državu koja ima homogenu populaciju ili pak postoje manjine različitog etničkog i rasnog podrijetla mogu imati ozbiljnu ulogu (Noy-Sharav, 2005., prema Laklija i Šagi, 2020.).

Neizostavno je spomenuti da u formiranju identiteta zadaću imaju i posvojitelji. Naime, njihov odnos s djetetom može biti od itekakve značajnosti pri izgradnji zdravog i konzistentnog osjećaja i doživljavanja sebe. Pri tome se uporište nalazi u emocionalnim resursima, a ne na fizičkim karakteristikama i drugim obilježjima po kojima se dijete razlikuje od posvojitelja (Noy-Sharav, 2005., prema Laklija i Šagi, 2020.). Između ostaloga, posvojitelji bi trebali poticati djecu, osobito adolescente, da uče i istražuju o svojoj izvornoj kulturi i rasi kako bi jačali etnički identitet (Manzi i sur., 2014., prema Laklija i Šagi, 2020.). Iako je više riječ o psihosocijalnoj prilagodbi posvojenog djeteta tijekom odrastanja, neizostavno je spomenuti bikulturni identitet. Riječ je transrasnom posvajanju gdje se posvojenici suočavaju s dvostrukom kulturnom pripadnošću, etničkom kulturom i kulturom zemlje u kojoj su posvojena (Manzi i sur., 2014.). Naime, autorica zaključuje kako djeca mogu razviti kulturni sukob, odnosno kulturnu distancu. Kulturni sukob predstavlja osjećaje razapetosti između dva kulturna identiteta. S druge strane, kulturna distanca označava odvojenost dva kulturna identiteta. Govoreći o bikulturnom identitetu se misli na dva kompatibilna, ali mješovita identiteta koja se najčešće pojavljuju kod djece koja su posvojena.

Ukratko, kombinacija dvije kulture je teška zadaća za djecu jer su, zbog ograničenog pristupa i manjka informacija o kulturi podrijetla, nerijetko prisiljena učiti i prilagoditi se novoj kulturi. Zbog toga usmjerenost na jednu kulturu uglavnom rezultira odbacivanjem druge (Manzi i sur., 2014.). Ipak, istraživanjima dokazano je kako djeca koja su kasnije posvojena i koja su više vremena provela u svojoj zemlji podrijetla imaju veću razinu etničkog identiteta (Wickes i Slate, 1996., prema Manzi i sur., 2014.). Sukladno tome, posvojenici stariji od 10 godina prolaze kroz teži proces prilagodbe i formiranja identiteta (Engel i sur., 2015., prema Laklija i Šagi, 2020.) jer se suočavaju sa velikim promjenama koje su vezane uz jezik, kulturu, obrazovanje i rutinu (Selwyn, 2017., prema Laklija i Šagi, 2020.). Kako bi pomogli djeci izgraditi kulturalni i etnički identitet, roditelji mogu slaviti etničke praznike, kupovati predmete i knjige koje obrađuju i pružaju informacije o kulturi podrijetla djeteta (Quiroz, 2011., prema Laklija i Šagi, 2020.).

4.5. Prilagodba na život u posvojiteljskoj obitelji

Dolazak u novu okolinu pa i sama prilagodba nije nimalo lagan zadatak za dijete. Naime, radi se o dugotrajnom i popriličnom iscrpljujućem procesu koji iziskuje strpljenje i iznimnu podršku od strane posvojiteljske obitelji.

Po dolasku djeteta u posvojiteljsku obitelj započinje proces upoznavanja članova obitelji, proces prihvaćanja novih uloga i izgradnje međusobnog povjerenja i bliskosti. Takav proces sadrži pet faza (Lavin, 2002., prema Blažeka Kokorić i sur., 2015.): period medenog mjeseca, ispitivanje granica, otrežnjenje, hvatanje u koštac s problemima i kvalitetne interakcije. Prva faza je period medenog mjeseca gdje se dijete ponaša poput gosta. Tada ono ne čini nikakve pogreške pa roditelji smatraju kako su pronašli idealno dijete. S vremenom započinje ispitivanje granica gdje dijete mijenja svoje ponašanje testirajući granice kako bi vidjelo koliko je potrebno da bude ponovno odbačeno. U takvim situacijama posvojitelji preispituju svoju odluku o posvojenju. U trećoj fazi, otrežnjenje, roditelji shvaćaju težinu i složenost situacije, no pokušavaju se prilagoditi i prihvatiti novonastale promjene u svojim životima. U fazi hvatanja u koštac s problemima dijete nastavlja testirati roditelje, no oni se daleko bolje nose u takvim okolnostima jer su naučili bolje kontrolirati stvari. Na kraju se uspostavlja dobar model funkcioniranja nove obitelji. Razvija se stvarni osjećaj obitelji, uspostavljaju se dobri obiteljski odnosi gdje su se i roditelji i djeca naviknuli na nove okolnosti i prilagodili jedni drugima.

Sam proces prilagodbe kako za dijete tako i za posvojitelje razlikuje se s obzirom na okolnosti. Dokazano je da što je dijete duže u nekom obliku skrbi ili je duže živio s biološkim roditeljima to je proces prilagodbe na posvojenje duži (Ajduk, 2013., prema Blažeka Kokorić i sur., 2015.). Dob djeteta pri posvojenju značajno može utjecati na psihološku prilagodbu (Manzi i sur., 2014.). Naime, prilagodba je lakša i brža kod djece koja su posvojena u ranom periodu svoga života jer tada ne može svjesno doživjeti iskustvo gubitka (Jakovac-Lozić, 2000., prema Blažeka Kokorić i sur., 2015.). Kako takva djeca mogu imati problema sa spavanjem i/ili prehranom te biti tjeskobna, uznemirena i nesigurna, prilagodba može biti složena i zahtjevna. Daleko je izazovnija kada je riječ o djetetu koje je posvojeno u starijoj dobi jer onda dijete može razviti osjećaj odbačenosti

od bioloških roditelja pa će samim time teže razvijati odnos povjerenja s drugim ljudima. Osim toga, veća je vjerojatnost da je dijete razvilo traume u biološkoj obitelji ili je bilo dugotrajno smješteno u institucijama (Blažeka Kokorić i sur., 2015.). To nerijetko može rezultirati nesigurnim tipom privrženosti. Dokazano je kako djeca koja su posvojena prije prve godine svoga života iskazuju sigurniju privrženost u odnosu na djecu stariju od godine dana (Gibbons i Smith-Rotabi, 2012., prema Blažeka Kokorić, 2019.). Djeca posvojena u kasnijoj dobi iskazuju dezorganizirano- dezorijentiranu privrženost i više problema u školi pa im je stoga potrebna veća razina podrške i pomoći (Selman, 2015., prema Blažeka Kokorić, 2019.). Neizostavno je napomenuti ulogu odgojnog stila posvojitelja koji ima značajan utjecaj na prilagodbu i razvoj djeteta. Ako posvojitelji prihvaćaju posvojenje i emotivno su topli prema djetetu tada će ishodi procesa prilagodbe djeteta biti pozitivni (Brodzinsky, 1993., prema Blažeka Kokorić i sur., 2015.).

Posvojena se djeca češće suočavaju s teškoćama mentalnog zdravlja i problemima u ponašanju za razliku od djece koja nisu posvojena. Naime, agresija, hiperaktivnost, krađa, laganje, bježanje od kuće samo su neki od mogućih problema s kojima se suočavaju posvojiteljske obitelji.

Najveći izazovi pojavljuju se u doba adolescencije osobito kod međunarodno posvojene djece. Naime, kako je to period kada djeca počinju istraživati sebe, svoju kulturu i povijest, propitkuju svoj identitet i identitet bioloških roditelja, međunarodno posvojena djeca su vrlo često zbunjena i ne vide povezanost ni s biološkom kao i posvojiteljskom obitelji što za sobom donosi niz drugih izazova (Javier i sur, 2007., prema Blažeka Kokorić, 2019.).

Kao što je već rečeno uloga posvojiteljske obitelji kroz odrastanje djeteta je neizmjerana. U zdravom razvoju osobnosti kvaliteta odnosa između roditelja i djeteta je najvažniji čimbenik. Kako bi posvojena djeca mogla razviti dobar i stabilan osjećaj sebe koji bi bio dovoljno jak da se nosi sa različitim negativnim stavovima od strane drugih, potrebna su im podrška i prihvaćanje posvojitelja (Noy-Shav, 2005.). Ipak, posvojiteljima je stvaranje veze poprilično složen zadatak iz razloga što je dijete iskusilo napuštanje od strane bioloških roditelja te zbog različitih iskustva koje su posvojenici doživjeli u sirotištima ili udomiteljskim obiteljima ukoliko su bila udomljena. Zbog toga je djeci vrlo teško vezati

se i razviti stabilan odnos povjerenja ne samo prema posvojiteljima nego i prema ostalim ljudima. Unatoč tome, od iznimne je važnosti emocionalna veza s roditeljima kao i osjećaj pripadnosti. Percepcija posvojiteljske filijacije predstavlja mjerenje u kojoj mjeri se dijete doživljava kao pripadnikom posvojiteljske obitelji i njezine povijesti u odnosu na svoje drugačije podrijetlo (Manzi i sur., 2014.). Istraživanjima je dokazana značajna povezanost dobi s posvojiteljskom filijacijom. Pokazalo se da djeca posvojena do svoje druge godine života kao adolescenti iskazuju višu razinu posvojiteljske filijacije (Rosnati, 2005., prema Manzi i sur., 2014.). Što je veći osjećaj pripadnosti posvojiteljskoj obitelji, manji je rizik problema u ponašanju (Manzi i sur., 2014.)

Manzi i suradnici (2014.) transrasne posvojenike smatraju posebnim tipom imigranata koji, kao i svi migranti, doživljavaju nesklad između fizičkog izgleda te kulturnih običaja i pripadnosti. Posvojena se djeca teže integriraju jer s jedne strane imaju kulturu zemlje podrijetla, a s druge pripadnost novoj obitelji, kulturi i okruženju. U takvim je slučajevima teško ostvariti jednaki pristup objema kulturnim zajednicama (Scherman, 2010., prema Manzi i sur., 2014.).

5. Gubici vezani uz posvojenje

Iako posvojenje predstavlja plemenit čin, ono je vrlo izazovan proces za dijete i njegove biološke roditelje i posvojitelje. Nakon posvojenja, i roditelji i djeca proživljavaju svojevrсни gubitak s kojim se suočavaju na različite načine.

Pitanje gubitka jedan je od mnogih problema povezanih s posvojenjem, a različito se odražava na djecu i pojavljuje u srednjem djetinjstvu ili adolescenciji ovisno o dobi, kognitivnom razvoju, povijesti djeteta i sadašnjim sustavom podrške (Brodzinsky et al., 1998., prema Brodzinsky, 2011.). Odvajanje od biološke obitelji predstavlja prvi gubitak koji djeca mogu doživjeti. Naime, za djecu posvojenu kao bebe to iskustvo najčešće nije stresno ni bolno jer nisu razvila bliskost i povezanost s biološkim roditeljima (Smith & Brodzinsky, 1994., prema Brodzinsky, 2011.). S druge strane, djeca koja su posvojena u starijoj dobi gubitak roditelja, braće, sestre i prijatelja doživljavaju poprilično intenzivnije.

Kada njihovi vršnjaci imaju negativno mišljenje o posvojenju ili o njima samima jer su posvojeni, to se može znatno odraziti na stvaranje njihovog identiteta. Dolazi do osjećaja različitosti što utječe na dječje samopouzdanje i identitet. Nedostatak sličnosti s članovima obitelji posvojena djeca i adolescenti doživljavaju na različite načine. Za neke je to zanemarujuće, dok u drugima budi uznemirujuće osjećaje što im otežava uklapanje u obitelj. Za transrasno posvojenu djecu ovo može i ne mora biti naglašenije, no u tome značajnu ulogu ima podrška okoline i dobra integracija (Brodzinsky, 2011.).

Prema Nickman i sur. (2005., prema Heath, 2012.) za djecu je posvojenje osjetljiv i dugotrajan proces gdje ona prolaze kroz tri vrste gubitka. Prvi "očiti gubitak" odnosa i poznatog okruženja. Drugi je "prikriveni gubitak" samopoštovanja jer su ga se biološki roditelji odrekli i treći je "gubitak statusa" koji proizlazi iz osjećaja stigmatizacije unutar obitelji i društva.

Uz gubitak vezano je i tugovanje koje predstavlja normalnu reakciju na gubitak koja je popraćena složenim nizom emocija i ponašanja (Bowlby, 1980., prema Brodzinsky, 2011.) kao što je tuga, plač, ljutnja i zbnjenost. Ono se može odražavati kako na djecu koja su posvojena u kasnijoj dobi tako i na djecu koja su posvojena kao novorođenčad i koja nisu nikada imala kontakta sa svojim roditeljima. Gubitak vezan uz posvojenje je nešto drugačiji od ostalih gubitaka jer ne mora predstavljati trajan gubitak. Naime, djeca s vremenom shvate da imaju žive roditelje i počinju maštati o ponovnom susretu s njima što se često i realizira. Tužna činjenica jest da posvojenici često ne osjete potrebnu potporu i potvrdu u tugovanju zbog svojih gubitaka što može dovesti i do ozbiljnijih problema kao što je depresija (Brodzinsky, 2011.).

Proces davanja djeteta na posvojenje je iskustvo kao nijedno drugo. Stvaranje i njegovanje jednog života za vrijeme trudnoće, a onda donošenje odluke da se o tom istom biću brinu drugi je iznimno teško. Upravo zbog toga taj gubitak, pa čak i ako je dobrovoljan, za sobom donosi neizmjernu tugu koju proživljavaju mnoge majke koje se nađu u takvoj situaciji (Henney i sur. 2007.). Osjećaji poput gubitka, tuge, grižnje savjesti, ljutnje i žaljenja samo su neki od reakcija nakon davanja pristanka na posvojenje. Ukratko, većina majki se susreće sa „*Birthmother Syndrom*“ (Jones, 1995., prema Henney i sur., 2007.).

Radi se o pojmu koji objedinjuje sve psihosocijalne probleme s kojima se susreću majke, a sastoji se od osam simptoma: znakovi neriješene tuge, simptomi posttraumatskog stresnog poremećaja, smanjeno samopoštovanje, vanjska savršenstvo koji prikrivaju unutarnje osjećaje srama, zaustavljen emocionalni razvoj, samokažnjavanje, sekundarna neplodnost i život u raznim krajnostima. Njima je također potrebna podrška i razumijevanje, a nerijetko i posjet stručnjaku kako bi se lakše nosile sa tugom. Brodzinsky (1990., prema Henney i sur., 2007.) smatra da je zdravo tugovanje bioloških roditelja moguće onda kada mogu razgovarati o svojoj tuzi i izraziti je u neosuđujućem i podržavajućem okruženju. Njima su potrebni ljudi koji pokazuju razumijevanje za njihovu situaciju i koji će ih podržavati kroz cijeli ovaj proces. Postoje uvjerenja kako otvoreno posvajanje može pozitivno utjecati na prilagodbu majki na posvojenje jer olakšavaju zdravu prilagodbu na tugu i gubitak, dok zatvorena posvojenja produljuju žalovanje (Sorich i Siebert, 1982., prema Henney i sur, 2007.). S druge strane, suprotna stajališta vjeruju da kod otvorenih posvojenja majke ne mogu primjereno ožalostiti gubitak djeteta zbog nedefinirane uloge u njegovom životu (Kraft i sur, 1985., prema Henney i sur., 2007.). Majke ipak navode kako su ih kontakti i informacije o djetetu uvjerali u dobrobit djeteta i pomogle u prilagodbi na novonastale okolnosti (Dominick, 1993., prema Henney i sur., 2007.). Ipak, nakon dijeljenja informacija ili posjeta majke mogu biti tužne ili čak depresivne. Zanimljiva je činjenica kako su ponovni susreti sa njihovom odraslom posvojenom djecom bili korisni u rješavanju negativnih osjećaja. Osim toga, ovu tugu i bol mogu ublažiti životni događaji poput braka i kasnijeg poroda (Henney i sur., 2007.).

Tugovanje bioloških majki za djecom koju su dale na posvojenje prisutno je kroz cijeli njihov životni vijek. Reakcije na žalovanje variraju tijekom života ovisno radi li se o otvorenom ili zatvorenom posvojenju te u kontekstu životnih događaja kao što su brak i kasniji porod. Ipak, važno je spomenuti da niti jedna vrsta otvorenosti nije prava za svakoga, odnosno za neke bi majke, koje su dijete dale u otvorenom tipu posvojenja, bilo bolje rješenje zatvoreni tip jer bi se na taj način bolje nosile s tugom dok za druge može vrijediti suprotno (Henney i sur., 2007.). Kako god, ništa ne može potpuno izbrisati tugu i bol koju proživljava majka za svojim djetetom.

6. Zaključak

Prema Ustavu Republike Hrvatske (2014.), pravnom izvoru najviše snage, svako ljudsko biće ima pravo na život, a država štiti djecu i mladež stvarajući uvjete koji promiču ostvarivanje prava na dostojanstven život. Ustavom se dodjeljuje dužnost roditeljima da odgajaju i uzdržavaju djecu. Naime, svako dijete ima pravo odrastati u obitelji koja ga voli, razumije i koja će prepoznati, a potom i zadovoljiti njegove potrebe. Ako takav razvoj nije moguć uz biološke roditelje, tada je važno djetetu osigurati zamjensku skrb. Ustavom se osobito propisuje skrb koja se daje maloljetnicima bez roditelja i onima za koje se roditelji ne brinu. U mnogim slučajevima je riječ o posvojenju. Naime, ono predstavlja najpogodniji i najkvalitetniji oblik zbrinjavanja djece bez roditeljske zaštite. Iako se na posvojenje se nerijetko gleda kao na dugotrajan i iscrpljujući postupak, njegov ishod je dragocjen jer dijete dobiva novu obitelj kojoj pripada i koja će mu pružiti potrebnu ljubav i pažnju koju mu biološki roditelji iz raznih razloga nisu bili u mogućnosti pružiti.

Naime, kada je riječ o situacijama davanja suglasnosti za posvojenje, ljudi vrlo često imaju osuđujući stav prema biološkim roditeljima djeteta, no zapravo nisu svjesni okolnosti koje vrše pritisak na roditelje zbog čega oni donose tu, za njih, nimalo laku odluku koja bitno utječe na njihove živote i život njihova djeteta. Čak i u situacijama kada im je oduzeta roditeljska skrb, roditelji se često osjećaju neshvaćenima te imaju doživljaj da nemaju pravo izraziti svoje emocije. Etiketa “lošeg roditelja” je nešto što ih pogađa. Učinci posvojenja na roditelje su iznimno složeni stoga im je potrebna podrška i stručna pomoć, no oni se u takvim situacijama, osobito ako im je dijete oduzeto, rijetko obraćaju ustanovama i institucijama.

S druge strane najvažnija osoba u cijelom procesu je dijete pa valja težiti njegovom najboljem interesu. Shodno tome, dijete ima pravo izraziti svoje mišljenje i ukoliko je starije od dvanaest godina dati svoj pristanak. Glas djeteta ne samo da pomaže sudu donijeti pravu odluku, već ukazuju djetetu da je punopravni član procesa čije se mišljenje ne uzima zdravo za gotovo. Dijete razvija osjećaj važnosti i poštovanja pa lakše prihvaća odluku koja se čak i kosi njegovim željama. S druge strane ukoliko dade svoj pristanak da bude posvojeno, dijete može osjetiti pritisak i krivnju zbog odustajanja od vlastite obitelji.

Dijete koje je posvojeno u najranijoj dobi ima pravo na saznanje informacija o posvojenju i o biološkim roditeljima. Naime, iako ne postoji idealni trenutak kada mu saopćiti te informacije, slažem se s autorima koji govore kako je to proces gdje se djetetu godinama postupno pružaju informacije o posvojenju koje su prikladne za njegovu dob i razumijevanje. Kako se roditelji mogu susresti s teškoćama po tom pitanju, potrebno je savjetovati se sa stručnjacima. U kasnijoj dobi djeca sve više razmišljaju o svojim biološkim roditeljima pa se nerijetko upućuju na potragu za njima kako bi dobili odgovore na pitanja koja ih prate cijeli život poput razloga zbog kojeg su roditelji odustali od njih. Osim djeteta, i biološki roditelji upućuju na potragu za svojim djetetom. Iako su u trenutku davanja djeteta na posvojenje bili uvjereni kako je to najispravnija odluka kako za njih tako i za dijete, većina ih se ne uspijeva pomiriti sa tom činjenicom i nastaviti bezbrižno živjeti sa svojim životom. Zabrinutost i želja za informacijama i ponovnim susretom roditelje može pratiti kroz cijeli život. Ukratko, kontakt ili susret može biti korisno i dragocjeno iskustvo koje će pomoći djeci, ali i biološkim roditeljima da se lakše suoče sa posljedicama koje je posvojenje ostavilo na njih. Nakon posvojenja, dolazi do prilagodbe na posvojenje i posvojiteljsku obitelj koja nije nimalo lagana kako za dijete tako i za posvojitelje. Uspostavljenje prvih veza među članovima, razvijanje odnosa povjerenja itekako zna biti zahtjevno. U takvim je situacijama od iznimne važnosti podrška i emocionalna toplina od strane posvojitelja. Nakon silnih uspona i padova, većina obitelji uspije pronaći ravnotežu i postati "pravom" obitelji. Unatoč tome, gubici s kojima se susreću djeca i njegovi biološki roditelji, iznimno su teški. Iako dijete posvojenjem dobiva novu obitelj, gubitak i tugovanje za biološkom obitelji, prijateljima i poznatom okolinom je neizostavna. S druge strane gubitak djeteta u biološkim roditeljima stvara osjećaj praznine, krivnje i žaljenja. Upravo zbog toga, održavanje kontakata između roditelja i djeteta može dovesti k lakšem nošenju sa takvim izazovima.

Na kraju valja zaključiti kako je za razumijevanje tematike posvojenja važno sagledati kako perspektivu djeteta tako i njegovih bioloških roditelja. Za obje strane je ovo može biti intimna i vrlo teška tema s kojim se nastoje nositi u životu onako kako najbolje znaju.

Umjesto osuđujućeg stava, potrebna im je podrška i razumijevanje od strane okoline jer nitko ne može biti svjestan njihove unutarnje borbe s kojima se svakodnevno suočavaju.

7. Literatura

1. Blažeka Kokorić, S. (2019) Posvojenje-različite perspektive, isti cilj. Zagreb: „Na drugi način“.
2. Blažeka Kokorić, S. & Birovljević, J., (2015) Posvojiteljske obitelji – izazovi prilagodbe i reakcije okoline, u: D, MALEŠ, Dubravka (ur.), Kako smo postali obitelj. Posvojenje dio moje priče Udruga Na drugi način: Zagreb
3. Brodzinsky, D. M. (2011). Children's understanding of adoption: Developmental and clinical implications. *Professional psychology: research and practice*, 42(2), 200.
4. Fenton-Glynn, C. (2014). The child's voice in adoption proceedings: A European perspective. *The International Journal of Children's Rights*, 22(1), 135-163.
5. Heath, L. M. (2012). The effect of adoption on identity formation: a qualitative analysis. Posjećeno 19.06.2018, na mrežnoj stranici: <http://stars.library.ucf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2356&context=honorstheses1990-2015>.
6. Henney, S. M., Ayers-Lopez, S., McRoy, R. G., & Grotevant, H. D. (2007). Evolution and resolution: Birthmothers' experience of grief and loss at different levels of adoption openness. *Journal of Social and Personal Relationships*, 24(6), 875-889.
7. Hlača, N. (2008). Društveni i pravni aspekti napuštanja novorođenčeta. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 17(4-5 (96-97)), 799-821.
8. Hrabar, D. (1994). Prava djece u obitelji. *Revija za socijalnu politiku*, 1(3), 263-267.
9. Hrabar, D. (2008). Posvojenje na razmeđi interesa posvojitelja i posvojenika. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 58(5), 1107-1139.

10. Indiana department of child services child welfare policy (2014). Posjećeno 9.8.2023 na mrežnoj stranici: <https://www.in.gov/dcs/files/10.02-Assessing-the-Childs-Readiness.pdf>
11. Jakovac-Lozić, D. (2007) Obiteljsko pravo. Zagreb: Narodne novine, str 311-361.
12. Laklija, M., & Šagi, A. (2020). Međunarodno posvojenje–moguće zloupotrebe instituta i važnost zaštite prava djeteta na razvoj kulturnog identiteta. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(7), 11-37.
13. Lauderdale, J. L., & Boyle, J. S. (1994). Infant relinquishment through adoption. *Journal of Nursing Scholarship*, 26, 213-217
14. Noy-Sharav, D. (2005). Identity Concerns in Intercountry Adoption--Immigrants as Adoptive Parents. *Clinical Social Work Journal*, 33(2), 173–191
15. Manzi, C., Ferrari, L., Rosnati, R. & Benet-Martinez, V. (2014). Bicultural identity integration of transracial adolescent adoptees: Antecedents and outcomes. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 45(6), 888-904.
16. Milas, I. (2004). Dubravka Hrabar, Aleksandra Korać: Primjena obiteljskopравnih mjera za zaštitu dobrobiti djece te zasnivanje posvojenja bez pristanka roditelja. Istraživanje iskustva iz prakse. *Revija za socijalnu politiku*, 11(2), 237-239.
17. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2022). *Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u republici hrvatskoj u 2021. godini*. <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisticko%20izvjesce%20o%20primijenjenim%20pravima%20socijalne%20skrbi%20pravnoj%20zastiti%20djece%20mladezi%20braka%20obitelji%20i%20osoba%20lišenih%20poslovne%20sposobnosti%20te%20zastiti%20tjelesno%20ili%20mentalno%20ostećenih%20osoba%20u%20republici%20hrvatskoj%20u%202021.%20godini.pdf>
18. Obiteljski zakon. *Narodne novine* 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.
19. Orešković, J. (2023). *Posvojenje* (Završni rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet.

20. Pannor, R., Baran, A., & Sorosky, A. D. (1978). Birth parents who relinquished babies for adoption revisited. *Family Process*, 17(3), 329-337.
21. Pilić, T. (2020). *Posvojenje* (Doctoral dissertation, Polytechnic of Sibenik. Administrative Law).
22. Poredoš, D., Kovač, M., Vučinić, L., Lavor, T., Jerković, S., & Topolko, J. (2007). Roditeljska skrb: odgovornost pojedinca i društvene zajednice. *Policija i sigurnost*, 16(3-4), 220-234.
23. Rajić, M. (2022). *Izazovi maloljetničke trudnoće i majčinstva* (Doctoral dissertation, University of Zagreb. Faculty of Law. Theory and Methods of Social Work).
24. Singer, L. M., Brodzinsky, D. M., & Braff, A. M. (1982). Children's beliefs about adoption: A developmental study. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 3(4), 285–294.
25. SKUPŠTINA, O. (1996). Opća deklaracija o pravima čovjeka.
26. Stafford, L., Harkin, J. A., Rolfe, A., Burton, J., & Morley, C. (2021). Why having a voice is important to children who are involved in family support services. *Child Abuse & Neglect*, 115, 104987.
27. Sweeney, K. A. (2012). The culture of poverty and adoption: Adoptive parent views of birth families. *Michigan Family Review*, 16(1).
28. Tieman, W., Van der Ende, J. & Verhulst, F. C. (2008). Young adult international adoptees' search for birth parents. *Journal of Family Psychology*, 22(5), 678.
29. Tomašević, M. (2014). Obitelj i djeca u Statutu Dubrovačke Republike: osvrt na čedomorstvo, napuštanje i posvojenje djece. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 47(95), 73-98.
30. United Nations, (1989). Konvencija o pravima djeteta. Preuzeto s: <http://www2.ohchr.org/english/law/pdf/crc.pdf>

31. Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine* 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10,85/10, 05/14.
32. Zakon o potvrđivanju konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, NN 5/2013.
33. Wiley, M. O. L., & Baden, A. L. (2005). Birth parents in adoption: Research, practice, and counseling psychology. *The Counseling Psychologist*, 33(1), 13-50.